

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

תניינא

שיחות מוסר על סדר פרשיות השבוע

כולל

דברי חיזוק והתעוררות
בענייני עבודת ה'

נסדר ונערך משיחות מוסר
שנאמרו במקהלות על ידי
הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה

פרשת חיי שרה

ירושלים עיה"ק תובכ"א
תש"פ לפ"ק

שיחות מוסר אלו הנדפסים כאן בס"ד, נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות מוסר שנמסרו בשנת תשמ"ו בירושלים ת"ו. ואם שגיתי, איתי תלין משוגתי. ובקשתינו שטוחה לפני המעיינים הי"ו, כי כל שגגה וטעות יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יעמידוני על טעותי.

בסוף החוברת מצורף מאמרים על פרשת השבוע, ממאמרי רבינו שליט"א על התורה כת"י, אשר רובם רואים אור לראשונה כאן בס"ד.

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה

במייל: 8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות

בנקודות המכירה

של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,

בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,

ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים

לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשת חיי שרה

מפתח העניינים

הקושי והיסורין של חבלי משיח / קודם הגאולה תכבד הגלות יותר מכל הגלות / טעם הדבר לקושי וצער חבלי משיח / ואור צדיקים ישמח / מה יעשה אדם וינצל מחבלי משיח / עיקר בקשתו של אברהם על מידות טובות / לא ללכת בדרכיו של לבן / אי אפשר להשיג דבר בלא התפילה / זריזין מקדימין למוצוות / מידת החסד היתה טבועה ברבקה / חסד לאברהם / עשיית חסד היא דבר קל / חסד עם המתים / שכר מצות החסד

מפתח חידושי תורה

- א. בענין הספד אברהם לשרה.....
ב. בענין ואברהם זקן בא בימים.....
ג. בענין וה' ברך את אברהם בכל.....
ד. בענין לא תקח אשה לבני מבנות כנען.....
כו

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמות

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמועון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מרגלית בת סימי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה

תנצב"ה

ניתן להשיג את החוברות
מתחילת השבוע בשולחנות ההפצה
של י. בלוי בבתי הכנסת

ניתן להקדיש את הוצאות
הדפסת החוברות השבועיות
בפלאפון מספר 0527628840

נשמח מאוד לקבל כל הערה והארה
הוספות וטעויות הדפוס וכיו"ב
ולחוספה לרשימת התפוצה
במייל: 8542164@gmail.com

חקושי והיסורין של חבלי משיח

בעזרת ה' יתברך, נראה להמשיך להתבונן וללמוד, מעניני הפרשיות שלנו בספר בראשית, ספר האמונה, ובפרשת השבוע, פרשת חיי שרה.

בראשית דברינו, נקדים מה שאומרת הגמרא במסכת סנהדרין (דף צח:), 'שאלו תלמידיו את רבי אליעזר מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח'. רבי אליעזר הגדול הוא התנא האלהי רבי אליעזר בן הורקנוס, שתלמידיו היו מגדולי החכמים, כגון רבי עקיבא וחביריו.

ותלמידי רבי אליעזר, התנאים הקדושים שהיו צופים ברוח קדשם מסוף העולם ועד סופו, ידעו מה עתיד להיות בתקופת חבלי משיח, וראו בעיני שכלם את גודל הדחק הצער והיסורין למיניהם שיהיו בדור ההוא הדור האחרון. על כן שאלו את רבם, רבי אליעזר, ילמדנו רבינו, מה יעשה אדם וינצל מחבלי משיח, איך ובמה יוכל להנצל מהצרות שיהיו באותה התקופה.

הגמרא שם מביאה כי גדולי חכמי התלמוד, עולא ורבה, היו אומרים 'ייתי ולא אחמיניה'. האמוראים הללו אמרו, אמנם ודאי שאנחנו רוצים שכבר יבוא מלך המשיח, אבל קשה לנו עד מאד להיות באותה התקופה. וזאת מפני גודל הדחק והצער שיהיו אז. וכפי שאנחנו רואים באמת בעינינו, כיצד הדור שלנו שהוא דורו של משיח, מתייסר ביסורין קשים ומרים ועומד למבחן בנסיונות קשים מאד.

המשיגיה רבי ירוחם ממיר זצ"ל אמר שגודל הנסיונות שיש בזמננו, אפילו בדורו של נח לא היה. למרות שדורו של נח מפורסם ברשעותם עד כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ, עד כדי כך שהשפיעו גם על הבהמה והחיה וגם על הארץ עצמה שישחיתו טבעם, כמו שהסביר בטוב טעם בספר בית הלוי (פרשת נח), עם כל זה הנסיונות שיש בדור שלנו והקשיים שלו - קשים יותר.

קודם הגאולה תכבד הגלות יותר מכל הגלות

ובאמת ידוע בשם הגר"א (הובא בשם עולם להחפץ חיים ח"ב שער ההתחזקות פי"ב, ועיין רש"י שבת קיח.) שהסביר את הלשון 'חבלי' משיח, חבלי מלשון חבלי לידה. כשם שהאשה גם שבמשך תקופת הריונה כואבת מידי פעם, מכל מקום כשבאה עת הלידה יש לה את צירי הלידה וככל שמתקרבת הלידה הכאבים מתחזקים יותר ויותר עד השעה שיוצא הולד לאויר העולם, כך זה גם בעניני הגאולה. אמנם תמיד היו לכלל ישראל במשך הדורות צרות צרורות, אבל בזמן שמתקרב העת שכן דוד צריך לבוא, אז הצרות מתגברות בכפל כפלים.

וכתב הגר"א בספר אבן שלמה (פ"א) בזה הלשון: **הגאולה מכונה בשם בוקר כמו שכתוב** (ישעיה כא, יב) **אתה בוקר וגם לילה, וכן מכונה בשם לילה כמו שכתוב** (ישעיה סו, ח) **כי חלה גם ילדה ציון. וכמו שקודם שמתחיל להאיר היום הוא מחשיך ביותר, וזה באמת דבר ידוע מאד וכל אחד יכול לראות את זה בעיניו בכל לילה, שקודם הזריחה, קודם אור היום - החושך מתחזק ביותר, משום שהשמש עוד לא זרחה, והכוכבים כבר אספו נגהם, ולכן שורר אז חושך ואפלה ועלטה מרובה, עד שבוקעת קרן אור החמה. וכן ההרהר כשמתקרב הלידה כואבת יותר מכל ימי הריונה כשיושבת על המשבר, כן קודם הגאולה יכבד הגלות יותר מכל הגלות.**

עברנו תקופה ארוכה וקשה. כבר כאלפים שנה עברו מאז החורבן, וכל שנים אלו היו מלאות צרות ויסורים ושפיכות דמים. מי שמעיין בקורות הימים של עם ישראל, מזדעזע למראה כל הצרות שהיו. כל כך הריגות ושמדות היו. בכל מקום, ובכל תפוצות ישראל. אם בארצות ספרד, בארצות המגרב בצפון אפריקה, בארצות תימן ובארצות אשכנז. כל מקום שגלו ישראל שמה, עמדו בניסיונות ובשמדות שאין לתאר ואין לשער והקיזו דם על קדושת ה'. בספרים 'עמק הבכא' ו'שבט יהודה' שכתבו גדולי הקדמונים, מתוארות כל הצרות והפרעות שהיו בזמנם, ולא יאומן אשר אירע עמנו מאז היותנו שה פזורה, ומאז גלינו מארצנו. **ועם כל זה, אומר הגר"א, כל זה הוא פחות ממה שיהיה בערב הגאולה.** קודם שתהיה הגאולה תכבד הגלות יותר מכל משך הגלות שעברה עלינו.

טעם הדבר לקושי וצער חבלי משיח

שמעתי מרבי שלום שבדרון, ששאלו את החפץ חיים זצ"ל, מהו באמת טעם הדבר שבדרון התרבו כל כך הצרות והיסורים, אשר כל אחד ואחד נושא על כתפיו צרות ובעיות לאין מספר.

אמנם כלל ישראל סבל בכל הזמנים ובכל הדורות. אבל תמיד היו בין הצרות ובין היסורים, תקופות של רגיעה. הגמרא אומרת (סנהדרין צח.) **'אמר רבי יוחנן, אם ראית דור שצרות רבות באות עליו כנהר, חכה לו'.** משום שבכל הדורות הגם שהיו צרות, מכל מקום היו זמני רגיעה, כאמור. ולכן אם רואים דור שהצרות לא מפסיקות בו לרגע, וכמו נהר הזורם מים תמיד ללא הפוגה כך הצרות אינם פוסקות בו לרגע וצרה רודפת צרה - צפה לו, תדע שזהו זה, הגיע הזמן. זהו דורו של משיח.

כך לדוגמה היה בזמן שישבו ישראל בארצות ספרד, וביום תשעה באב בשנת רנ"ב, היתה הגזירה הנוראה של גירוש ספרד, או כפי שקורא לשנה זו האברבנאל (בפירושו להושע פ"ה), שנת 'מזור"ה ישראל יקבצנו' על שם הפסוק בירמיהו (לא, ט), **מזרה בגימטריא רנ"ב.**

והיו באותה התקופה צרות צרורות, הרבה יהודים נשרפו ועלו על המוקד על קדושת ה', וגולים רבים מתו בדרך מרעב וצמא ושאר חולאים, אך עם כל זאת ולמרות הגזירה הגדולה הזו, היו ארצות שפתחו את שעריהן בפני גולי ספרד כארצות איטליה וטורקיה, והגולים התקבלו שם בסבר פנים יפות הן מצד השלטונות והן מצד היהודים שהיו שם, ואז היו כמה וכמה שנים של רגיעה ופריחה מחודשת. ועמדו גדולי עולם ענקי הדורות כמו מרן הבית יוסף זצ"ל ורבינו האר"י זצ"ל ועוד ועוד זיע"א.

אבל בדור האחרון הצרות באות ומושכות בו כנהר בלי הפסק, ואין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו. ובעינינו אנו רואים את זה, הן בצרות הרוחניות, לדאבוננו רואים כיצד עוקרים את יסודות הדת בכל מיני אופנים, ועל זה צריך למחות בריש גלי, כיצד יתכן שעוקרים את השבת שהיא הברית בינינו לבין ה' יתברך, וצריך שיכאב לנו על זה. אם אדם היה רואה כיצד עומדים ומכים את אביו, וכי היה אומר, נו, מה אפשר לעשות? אזמין אמבולנס? ודאי שלא. היה דמו רותח בקרבו, כיצד זה שמכים את אביו (עיין פסילת ישרים פ"ט). וכל חילול שבת המוני זו בעיטה והכאה נוראה כלפי אבינו הבורא יתברך, שנתן לנו את המתנה הטובה ושמה שבת (שבת י:), וכמו שאנו אומרים 'ובמנוחתו לא ישכנו ערלים', שהרי לכן 'גוי ששבת חייב מיתה' (סנהדרין נח:), משום ששבת היא מתנה שה' נתן לנו ורק לנו, עמו ישראל. אז איך אפשר לומר, מה אפשר לעשות?! והדבר הראשון במעלה, צריך לבכות ולהתחנן על זה. צריך שיהיה אכפת לו לאדם על חילול שמו יתברך, וזה יכול כל אחד לעמוד בתפילה ובתחנונים לפני הבורא על הדברים הללו.

וזה דבר שלא ראו בדורות שעברו, צרות רוחניות כאלו, מימין ומשמאל, הן על הכלל כולו והן בפרט. וגם הצרות הגשמיות, חולאים קשים ומשונים הנפוצים ה' ירחם בקרבנו, כידוע וכמפורסם. וזהו דבר שצריך תלמוד, הגם שבאמת זהו דור אחרון עליו אמרו רבותינו שהצרות יהיו רבות ומושכות בו כנהר, מה באמת טעם הדבר, ומהי הסיבה בעטיה מתרבים כל כך הצרות בעת הזו.

אמר החפץ חיים, הענין בזה יתבאר על פי משל. היה סוחר אחד, שכדרך הסוחרים היתה דרכו לקנות מספק מרכזי את הסחורה, ולמכור הלאה לחנויות במחיר גבוה יותר, כאשר את ההפרש הוא מרויח. אמנם, כמנהג הסוחרים, כשהיה קונה ומזמין סחורה מאת הספק המרכזי, הסוחר הראשי, לא היה משלם לו את כל שווייה של הסחורה מיד, כי עדיין לו היה לו די כסף לשלם עבורה, אלא חלק מן התשלום היה משלם מיד, ואת החלק הנותר לוקח בהקפה והיה משלם לאחר המכירה שלו הלאה לחנויות, בהזמנה בפעם הבאה. כך היה נוהג בעסקיו הרבה שנים. היה לוקח מאת הסוחר הראשי סחורה, משלם חלק מיד, וחלק היה נוטל באשראי עד למכירה של הסחורה והזמנה נוספת.

פעם אחת כאשר בא להזמין סחורה חדשה אצל הספק הראשי, אומר לו הספק, הפעם אני רוצה את כל הכסף מיד, במזומן. התפלא הסוחר, למה? הרי כבר הרבה שנים שאנחנו עושים עסקים ביחד, מעולם לא רימיתי אותך או לא שילמתי לך לבסוף, אף פעם 'שקים' שלי לא חזרו, הכל הולך על דרך הישר והטוב. מה יום מיומים שאתה רוצה את הכל במזומן?

השיב לו הספק, אכן, אתה איש ישר ונאמן, וכל המסחר שלך הוא ביושר והגינות. לא מפני חשש כזה או אחר אני רוצה את כל הכסף ביד ומיד. אלא, שבהיות ובדעתי לעלות לארץ ישראל, אני סוגר את העסק שלי, ולכן אני גובה מכל בעלי החוב שלי את כל כספי, וכן מכל הסוחרים שקונים ממני עתה אני דורש את התשלום כולו מראש.

אמר החפץ חיים, זהו הביאור גם בענינו. כלל ישראל בכל משך הדורות חטא. הלא עוד יש לנו 'משכנתא' כבר מחטא העגל, כמו שדרשו בגמרא (סנהדרין קב.) על הפסוק 'וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם', "שאיין לך פורענות ופורענות שבאה לעולם ואין בה מחטא העגל". וכן על זה הדרך כל דור ודור עם חטאיו ועוונותיו. כיון שראה הקב"ה רוב חטאיהם של ישראל, אמר, אם אגבה את כל החוב עתה, חלילה לא יישאר שריד ופליט. אלא מאי, אגבה חלק מן החוב עתה וחלק מן החוב אגבה בדור הבא. וכך היה במשך כל הדורות שהעבירו דור דור, וכל דור מותיר חלק מן החוב לדור הבא.

עד הדור שלנו. הדור שלנו הוא הדור החותם, הוא הדור המסיים, מלך המשיח קרב ובא. אי אפשר להשאיר את החוב לדור הבא כי זהו הדור האחרון, ולכן עלינו החובה לפרוע את כל החובות שנותרו לנו מכל הדורות כולם. ולכן אם תראה דור שהצרות רבות ומושכות בו כנהר - צפה לו. אם אתה רואה דור שיש בו צרות יותר מן הרגיל, יותר מכל הדורות, אות הוא שזהו הדור האחרון, בו פורעים את כל החוב לפני ביאת הגואל.

ואור צדיקים ישמח

והוא ששאלו תלמידי רבי אליעזר הגדול, כמו שפתחנו, 'מה יעשה אדם וינצל מחבלי משיח'. אלו התנאים הקדושים היו רואים ברוח קדשם עד סוף כל הדורות, והרי כבר אמרו

א. ועל כן צריכים להתחזק באמונה ובציפיה לביאת הגואל, בפרט בימים אלו. 'כי לישועתך קיוינו כל היום', פירוש, בכל רגע ורגע מחלקי היום אנו מקוים ומצפים לישועת ה', כל היום כולו. בכל רגע ורגע, אף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו.

הרמב"ם בהלכות מלכים (פי"א ה"א) כותב, שהאמונה בביאת המשיח כוללת שני חלקים. החלק הראשון הוא להאמין שמלך המשיח עתיד להגיע ולגאול אותנו מכל צרותינו, זה דבר אחד. והדבר השני, להיות מצפה ומחכה לביאתו. והרמב"ם כותב שם דבר נורא, שמי שלא מקיים את שני החלקים הללו,

(עבודה זרה י'): 'זוטי דאית בכו מחיה מתים', הקטן שבחכמים של אותה התקופה, בזמנו של רבי ואנטונינוס יכול היה להחיות מתים, אלו היו התנאים הקדושים, ועל כן בהשגותיהם היו יכולים לראות אף את הנעשה בדורות הללו, שלנו.

אמרו רבותינו במדרש (בראשית רבה פ"ב ס"ו), כי כשברא הקב"ה את האור היו מסתכלים ורואים בו מסוף העולם ועד סופו, וחשש הבורא יתברך שמא יפול האור הזה בידי אנשים שאינם מהוגנים וישתמשו בדבר הזה להחריב את כל העולם כולו, ואז עמד וגזר לצדיקים. ועל דבר זה שמח האור כמו שכתוב (משלי יג, ט) "ואור צדיקים ישמח". וכבר ידוע ומפורסם בשם הבעש"ט (הובא בספר בעש"ט עה"ת פרשת בראשית אות ט"ז וש"נ), היכן הקב"ה גזר את האור הזה? - בתורה. מי שמתאמץ להיות 'דרופתקי דאורייתא' - מציאות של תורה, עד שהופך להיות ספר תורה חי, הוא הוא שיכול לזכות לאור הגדול הזה ולראות מסוף העולם ועד סופו.

דהיינו, אף על פי שמאמין בביאת הגואל, אבל אינו מחכה מצפה ומייחל לה, הרי הוא כופר בתורה ובמשה רבינו.

לכן לא די שאדם אומר אני מאמין שהקב"ה ישלח את מלך המשיח שיבוא ויגאל אותנו מצרותינו ויקבץ את נדחו ויבנה את בית המקדש ויחזרו שמיטין ויובלות, אלא האדם צריך להתחזק באמונה, וחלק מחיזוק האמונה הוא להיות מצפה ומייחל לבואו תמיד.

ב. דוגמה לאדם שהפך להיות מציאות של תורה, מקשה אחת של תורה, שמעתי מרבותי, על גאון אחד בדור שעבר, ושמו רבי אליהו ראם זצ"ל, שהרבה פסקים לא היו רוצים לפסוק בלעדיו. הרבה פעמים היו מחכים עד שיבוא רבי אליהו הנזכר, וכשהיה מגיע היו שואלים אותו כדת מה לעשות, ומה שאמר לעשות היו עושים.

עליו אמרו, שאם היית לוקח את אצבעו וחותר אותה בסכין, לא היה יוצא דם, אלא היו נשפכים ממנה דברי רש"י ותוספות ועוד. מדוע? - כי כל כולו היה מציאות של תורה, לא מעלמא הדין. היה ספר תורה חי.

רבי אליהו היה עני מרוד. בדור שלנו לא מבינים מה זו העניות של הדור הקודם. הרי היום, אם פח האשפה היה יכול לדבר ולספר אלו אוצרות הוא בולע בתוכו, היו בני אדם נדהמים מה יש שם... אבל פעם היתה עניות שמגיעה עד רעב לפת לחם, ולא כמליצה בעלמא, אלא כפשוטו ממש. פת לחם לא היתה בבית.

מו"ר מרן רבי יהודה צדקה זצ"ל סיפר על אחד מהגדולים פה בירושלים, שפעם אחת נכנס אצלו גנב בלילה לגנוב, פתח את כל הארונות ואת כל המגירות, ולא מצא מה לגנוב, לא היה. הכל היה ריק, כל כך גדולה היתה העניות.

וגם בדורינו היו אנשים כאלו, שכל המציאות שלהם היתה התורה הקדושה, ויכלו לראות באור הגנוז לצדיקים את כל הנעשה מעל ומתחת השמים. בספר קובץ אגרות של רבינו הגדול החזון איש (בעמוד הראשון), הדפיסו מה שמצאו אצל החזון איש לאחר פטירתו, מעין יומן סתרים שלו, שם כתב דברים נפלאים על נשמות שהיו באות אצלו לתיקון. וכך כתב, שביום זה וזה באה אצלי נשמה של פלוני לבקש שאמתיק בעבורה את הדין, ואמרתי לה שתלך לשלום [כי לא רצה החזון איש לעסוק בכוננות ונסתרות. כך המשמעות שם]. הנשמה לא רצתה ללכת בלא כלום, ובקשה שיתפלל עבודה, וכותב שם החזון איש שהתפללתי בשבילה עד שראיתי שנחה דעתה והלכה.

מזהיבן הגיע כח זה של החזון איש? מכח התורה. הצדיקים שממיתים עצמם על התורה הקב"ה לא מסתיר מהם דבר ומגלה להם את כל מה שנעשה בעולמו יתברך, הן בעולם הזה והן בעולם הבא. וכפי שאמרו על הקב"ה (והר הקדוש תרומה דף קסא): ש'איסתכל באורייתא וברא עלמא', כך גם חכמי ישראל, מסתכלים וצופים מקצה העולם ועד סופו על ידי התורה הקדושה. גם בדרינו שלנו עוד יש אנשים כאלו, שהם בבחינת 'ספרי תורה' חיים, וזוכים לאור הגנוז לצדיקים.

מה יעשה אדם וינצל מחבלי משיח

וביון שתלמידי רבי אליעזר היו רואים וצופים ברוח קדשם את אלו הצרות הבאות ומושכות כנהר שיהיו בדור האחרון שבו אין יום שאין קללתו מרובה מחבירו, שאלו את רבם רבי אליעזר הגדול, מה יעשה אדם וינצל מחבלי משיח, איך יוכל האדם להקל מעליו את עול היסורין והצרות, ובמה יאחז כדי שינצל.

מספרים יותר מזה, שפעם אחת אחד שמע שיש אצלו גנב בלילה. הדליק את הנר ואמר לגנב בוא ונלך בצוואת. אתה מחפש? - גם אני מחפש ולא מוצא... בוא ונחפש שנינו יחד, אולי ביחד נמצא, איש את רעהו יעזורו...

מכל מקום, רבי אליהו זה, פעם אחת בא לביתו בחצי הלילה וראה שאין מה לאכול. כיון שראה שאין אוכל בביתו, לא נותרה לו ברירה והלך לישון מתוך רעב. אבל לאחר שעתיים שלוש, הרעב הציק לו עד כדי כך שהעיר אותו משנתו. התעורר רבי אליהו, אבל ידע שאין לו מאומה בביתו כדי להשביע בו רעבונו.

כיון שראה כך, פתח רבי אליהו שולחן ערוך חלק חושן משפט, והתחיל לומד בעיון ובעומק, את דברי הש"ך הארוכים והעמוקים העוסקים בדיני ממונות. כך למד ברצף שעה ושעתיים, עד שהרגיש, 'ברוך השם, התמלאתי. עכשיו אני שבע ואפשר לחזור לישון'. מהלימוד לבד הרגיש שבע. זו מציאות של דרופתקי דאורייתא.

השיב להם רבי אליעזר, אין ישועה אלא רק בדבר אחד. 'יעסוק בתורה ובגמילות חסדים'. רבי אליעזר הגדול גילה לנו כאן סוד. הדרך היחידה להנצל היא לעסוק בתורה וגמילות חסדים. ויש כאן דקדוק גדול, שלא אמרו "למד תורה" בעלמא, אלא 'יעסוק'. התורה צריכה להיות העסק שלו, שכל חיותו וכל הווייתו יהיה מושקע בתורה הקדושה. כמו שאדם כל כולו סביב העסק שלו, וכל העת הוא חושב 'איך אני יכול להרויח יותר', אך אפשר להגדיל ולהרחיב עוד את העסק, כך צריכה להיות התורה אצל האדם, כמו העסק שלו, שכל מחשבותיו והגיונות לבו יהיו תפוסים בדבר הזה, כיצד ניתן עוד להגדיל תורה, ללמוד יותר, באיכות ובכמות. לאפוקי מי שנוהג להגיע קצת לשיעור ושם מתנמנם באמצע לקיים דברי רבותינו שיהא ישן מתוך דברי תורה... 'יעסוק בתורה ובגמילות חסדים'.

ואם אדם יאחז באלו הדברים, בתורה הקדושה ובגמילות חסד, זה יקל מעליו וישמור עליו מכל מרעין בישין שיהיו בזמן חבלי משיח, של צירי היולדה, מיסורין הללו של קודם הגאולה שאז תכבד הגלות יותר מכל הגלות כדברי הגר"א.

וכאן בפרשה שלנו התורה מאירה את עינינו בכמה עניני מוסר ויראה, ובפרט במצות החסד. ועלינו להתבונן כאן בפרשה להפיק לקח ומוסר מצות חסד עד היכן מגיעה, וככל שנוסיף חיזוק בה היא היא שתגן עלינו מחבלי משיח, כדברי רבותינו.

עיקר בקשתו של אברהם על מידות טובות

בפרשה שלנו אנו רואים כיצד אברהם אבינו מבקש מאליעזר שילך וימצא אשה לבנו יצחק. "ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו, שים נא ידך תחת ירכי. ואשביעך בה' אלהי השמים ואלהי הארץ אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבם. כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק".

וזה עצמו דבר הטעון ביאור. על מה ולמה חרד אברהם את החרדה הגדולה הזאת שלא יקח אליעזר אשה ליצחק מבנות הכנעני, עד שהשביעו על זה, ומה פסול גדול כל כך בבנות

ג. וזאת עלינו לדעת, כי מוקצה מן הדעת לחשוב שחומש וספר בראשית הוא קובץ סיפורים ומעשיות, רחמנא ליצולן מהאי דעתא. בזהר הקדוש פרשת בהעלותך (דף קמט:) רבי שמעון בר יוחאי מקלל קללות נמרצות מי שחושב כך. זו תורה אלהית שמשה רבינו הביא לנו כדי ללמדנו בינה, להאיר עינינו ולחנך אותנו. **שמעתי** לבאר במה שאמרו 'דרך ארץ קדמה לתורה', שהבחינה הזו היא ספר בראשית. שהרי בחומש הזה כמעט ואין מצוות, יש רק את מצות פרו ורבו ומצות מילה, וגם זה אינו מוכרח אלא לדעת כמה פוסקים. נמצא שכל הספר הזה איננו ספר מצוות, אלא כל כולו בא ללמדנו עניני קניית המידות הטובות ועניני יראה, ובה הספר מקיימים "דרך ארץ קדמה לתורה".

הכנעני. הלא להיכן שלחו אברהם? - ל'מולדת'. ומי נמצא שם בארץ מולדתו של אברהם? לבן. וכי לבן יותר טוב מבנות הכנעני? - אולי היה יותר גרוע.. הרי גם הוא היה עובד עבודה זרה כאנשי כנען, כמו שכתוב לאחר מכן שכאשר ראה לבן את הנזם ואת הצמידים שנתן אליעזר על ידי אחותו, ושמע שהאיש בא עם עשרה גמלים ומשלחת גדולה, הבין מיד שיש כאן כסף... מיד "וירץ לבן אל האיש החוצה אל העין, ויאמר בוא ברוך ה' למה תעמד בחוץ ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים".

וכבר הביא רש"י בשם רבותינו, 'פניתי הבית' - "מעבודת אלילים". רואים אם כן, שהיה לבן עובד עבודה זרה. וכל מהותו של לבן היתה רמאות ומרמה, כישופים וטומאות לאין מספר. ולכן צריך להבין, מדוע באמת ביקש אברהם את אליעזר שלא יקח אשה מבנות הכנעני אלא מביתו - בית לבן, ולא נחה דעתו עד שהשביעו על זה.

ואמרו המפרשים - בדרשות הר"ן (דרוש חמישי) והכלי יקר בראשית (כ"ה ג') ובספר שם משמואל (מאמרי חנוכה דרי"ג ע"ב) ועוד - שיש הבדל עצום ונמרץ בין בנות הכנעני לבית אברהם ומולדתו. הקלקול אצל בנות הכנעני לא היה רק בדעות, שהיו עובדי עבודה זרה, אלא הקלקול היה גם במידות. כמו שרואים בפרשת אחרי מות וקדושים את כל התועבות שעשו אנשי כנען, ושם רואים כמה היו מושחתים עד השורש במידותיהם. ומזה חשש אברהם אבינו.

אבל בית לבן, הגם שהיו לקויים בעבודה זרה, אבל זהו קלקול בדעות אבל לא קלקול הנטוע במידות. על עבודה זרה לבד לא חשש כל כך אברהם, כי כל הדור ההוא היה עובדי עבודה זרה, עדיין לא נגה עליהם האור האלהי, ולזה טרח אברהם לנטוע ולשתול אמונה בלב הבריות. ולכן אמר אברהם לאליעזר שילך ויקח אשה לבנו דוקא ממולדתו, מאותו הסוג שלו. בית אברהם זה בית חסד, בית של מידות טובות, ולא תוכשר אליו אלא אשה בעלת מידות טובות.

לא ללכת בדרכיו של לבן

יש כאן עוד לימוד ממה שאמר לבן 'פניתי הבית'. אמר הסבא מנובהרדוק, צא וראה מיהו לבן. כיון שראה את הנזם ואת הצמידים והבין שיכול להרויח קצת כסף, את האלהים שלו זרק מן הבית... פניתי הבית, העיקר תבוא. בוא ברוך ה', בוא מלא עם וא"ו, לאמור לאליעזר תבוא מלא.. עם כל מה שיש לך..

ואנחנו צוחקים על לבן, אבל כל אחד צריך לבדוק ולברר עם עצמו אם הוא ח"ו לא נכד של לבן גם בעינים הללו קצת.. לפעמים אדם זורק תורה ומצוות בשביל עוד קצת כסף, בשביל עוד רווח מהעסקים שלו, וזו היא התכונה של לבן הרשע.

הרמב"ם אומר בסוף הלכות מתנות עניים (פ"ה ה"ב), "לעולם אין אדם מעני מן הצדקה, ואין דבר רע ולא היוק נגלל בשביל הצדקה, שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום". וצדקה לאו דוקא. כל תורה וכל מצוה רק מביאה טוב לעולם. 'מרבה תורה מרבה חיים' ו'מרבה צדקה מרבה שלום' (אבות ב, ז). לכן לא יתכן שאדם שישקיע מזמנו בשביל התורה והמצוות יהיה שכרו בהפסדים וחסרונות וחולאים. חלילה. זו עצת היצר היא.

יש נסיון גדול אצל סוחרים על תפילת המנחה. יושב הסוחר בחנותו ובא זמן תפילת המנחה. ובדיק אז הקליינטים מתחילים להגיע. כל היום היתה בצורת, ודוקא עכשיו בבין השמשות הם באים לחנות. כבר אמרו הדרשנים, "מזיקין בבין השמשות נבראו" (אבות ה, ו), אלו הם המזיקין... באים להזיקו ולהפסידו תפילת מנחה.. נכנסים אצלו עכשיו והוא מחכה וממתין, אומר לעצמו הסוחר, וכי מה אעשה, אומר להם שיעצו? כל היום לא הרווחתי כלום. אחכה עוד דקה, ועוד דקה בטח יגמרו וילכו. ואדהכי והכי כבר מגיע זמן השקיעה והפסיד תפילת המנחה. זהו נסיון. ומה הרויח? נניח שהרוויח אלף שקל, אלפיים שקל, עשרת אלפים שקל. אבל הפסיד תפילת המנחה! אשר זכותה והרווח בה גדול לאין ערוך מהכסף הזה. ולכן היה צריך להתאזר בגבורה ולומר ללקוחות, מצטער רבותי, לא התפללתי. אני צריך ללכת להתפלל מנחה. אם אתם רוצים תחזרו ואם אתם לא רוצים אל תחזרו, יבואו אחרים כפליים. וכבר קיימא לן וכך לימודנו רבותינו במדרש (דברים רבה פ"ד ס"ד) שאין מי ששומע בקול הקב"ה ומפסיד, ואדרבה שומע ומרויח ומשתכר ע"ש. אסור לנו להתנהג במנהגו של לבן שבשביל כסף וזהב זורק את האלהים, בשביל כסף ורווחים אומר "פינתי הבית".

ה'משנה ברורה' הוא לא ספר מעשיות. זהו ספר פסק, ספר הלכה מובהק. החפץ חיים הקדיש את חייו כדי לברר וללבן כל סעיף וסעיף כדי שתהיה הלכה ברורה ומזוקקת. שלשים שנה מחייו הקדיש לזה. ואף על פי כן בסימן צ' (ס"ק כט) מעתיק מעשה על אחד מהגדולים, הגאון רבי זלמן מירל"ש שמו, שהיה רב בהמבורג והיה עסקו באבנים טובות. ומספר החפץ חיים (ומקורו מה'מגן גיבורים' שם) שפעם אחת הלך הגאון הג"ל ז"ל להתפלל בבית הכנסת כשהוא מעוטר בטלית ותפילין כדרכו, והנה בא אצלו סוחר גדול באבנים טובות ומרגליות, והציע לו לעשות עסקה גדולה מאד שתניב לו לרבי זלמן רווח נאה. אמר לו רבי זלמן עכשיו אני לא יכול כי אני בדרך להתפלל, וזה העסק הגדול יותר שיש לי. אם אתה רוצה תמתין לי ותבוא לאחר התפילה.

עזב אותו רבי זלמן והלך לבית הכנסת להתפלל, וגם הסוחר ההוא נפנה והלך לדרכו לחפש מישהו אחר שיזאיל לקנות ממנו את הסחורה. ובאמת מצא שם בעיר מישהו אחר שעשה אתו את העסקה, ואותו אחד הרויח ממנה 'כמה אלפים', כלשון המשנה ברורה.

לאחר מכן סיפרו זאת לרבי זלמן, ראה, אילו היית מתעכב כמה רגעים היית יכול לגמור למזל טוב את העסקה הזו ולהשתכר ולהרוויח מליונים, ומחמת שדחית אותו הפסדת כל זה. 'שמח הגאון שמחה גדולה', וצהלו פניו של רבי זלמן, ברוך ה' שיכלתי לעמוד בנסיון הזה, ברוך ה' שהראיתי את חשיבות התפילה אצלי שהיא גדולה יותר מכל כסף וזהב.

אדם אחר אם היה שומע דבר כזה שהפסיד כל כך הרבה כסף מחמת התפילה, היה מתעלף.. ושבוע לאחר מכן כל פעם שהיה הולך לבית הכנסת להתפלל היה נזכר בתפילה הזו שבעטיה הפסיד את הממון הרב, והיה מצטער. אבל הגדולים? - אדרבה, ההפסד של הכסף מגדיל ומרומם אצלם את יוקר מעלת המצוה. ובפרט בעת שיודעים ומאמינים, כי שום נזק וצער לא יכול להגרם כתוצאה מהקפדה על דקדוק ההלכה וקיום המצוות, וכמו שכותב הרמב"ם.

אי אפשר להשיג דבר בלא התפילה

ובמה שביארנו שיעקר מטרתו ומגמתו של אברהם במה ששלח את אליעזר דוקא למולדתו היה למצוא אשה שטבועה בה מידת החסד הראויה להכנס בביתו של אברהם אבינו, נבין מדוע הבחינה של אליעזר היא בדבר הזה דוקא, במידת החסד, כמו שנראה.

ויברך הגמלים מחוץ לעיר אל באר המים לעת ערב לעת צאת השאבות. אליעזר מגיע ליעדו, אך דבר ראשון הוא מתפלל: ויאמר ה' אלהי אדני אברהם הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדני אברהם.

המשיגיה רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל האריך הרבה בשיחותיו בדבר הזה, שרואים כאן שיהיה מי שיהיה אפילו הגדול ביותר, לא יכול להשיג מאומה בלא שיקדים תפלה בתחילה. ולכן דבר ראשון אליעזר מתפלל שיהיה ה' בעזרו. ובמדרש כתוב שאברהם אמר לאליעזר 'אני עומד בתפילה', שגם הוא ממקומו יתפלל על הדבר שה' יסייע בידו. ושואלים המפרשים, וכי אברהם צריך להתפלל, והלא כל כך עשה אברהם לכבוד הבורא יתברך, עמד בעשרה נסיונות והקנה להקב"ה שמים וארץ בנטיעתו אמונה בלב הבריות, יש לו הרבה זכויות. אך רואים שעם כל זה בלי תפילה אי אפשר להשיג מאומה.

וכך אומרת הגמרא במסכת ברכות (דף לב:) 'אמר רבי אליעזר גדולה תפילה יותר ממעשים טובים, שאין לך גדול במעשים טובים יותר ממושה רבינו, ואף על פי כן לא נענה אלא בתפילה שנאמר אל תוסף דבר אלי וסמך ליה עלה ראש הפסגה'. למרות שמושה רבינו זכה וזיכה עד סוף כל הדורות, טוב עין הוא יבורך זה משה רבינו שנהג טובת עין בישראל ונתן להם את התורה כמו שאומרת הגמרא בנדרים (לח.) כל כך הרבה זכויות ומעשים טובים היו

לו, ועם כל זה בלי תפילה אי אפשר להשיג דבר. ולכן אברהם מתפלל ואליעזר מתפלל, כי בלא תפילה כלום אי אפשר להשיג.

זריזין מקדימין למצוות

ואליעזר מבקש מה' יתברך שיעזור לו בבדיקה שהוא עושה, בסימן שאיתו הוא בודק מי היא שתכשר עבור יצחק. הנה אנכי נצב על עין המים ובנות אנשי העיר יצאת לשאוב מים. והיה הנערה אשר אמר אליה הטי נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשקה, אתה הוכחת לעבדך ליצחק ובה אדע כי עשית חסד עם אדני. ואומרת התורה הקדושה, ויהי הוא טרם כלה לדבר עוד הוא מדבר והנה רבקה יצאת אשר ילדה לבתואל בן מלכה אשת נחור אחי אברהם ממשפחתו של אברהם היא כמו שביקש וציווה את אליעזר וכדה על שכמה. וירץ העבד לקראתה ויאמר הגמליאני נא מעט מים מכדך אליעזר מבקש ממנה רק בקשה אחת, שתתן לו לשותות, ותאמר שתה אדני ותמהר ותרד בדה על ידה ותשקהו.

גם זה הפסוק מלמד אותנו הרבה. למה 'ותמהר'? מדוע התורה מדגישה שעשתה זאת במהירות? - מפני שכך זה. מצוות עושים רק בזריזות ומהירות. זריזים מקדימין למצוות.

וצריך להבין נקודה דקה. יש מהירות וזריזות, ויש פזיזות. והחילוק ביניהם רחוק כרחוק מזרח ממערב. זריזות הכוונה היא, שלאחר שהאדם מבין בכלי הדעת שלו שכך וכך צריכים לעשות, ולאחר שקיבל החלטה מושכלת וברורה מה מוטל עליו לבצע, מיד מוציא המחשבה לפועל במהירות, זו זריזות וזה דבר טוב מאד. פזיזות זה כאשר עצם ההחלטה לא היתה מחושבת ולא עיינו בה כפי שצריך, הכל היה כלאחר יד, זו פזיזות וזה דבר לא טוב.

כבר לימדו אותנו הקדמונים (רבי משה ן' עזרא בספר העינים עמוד קפ"א) "פרי הפזיזות - חרטה". מי שזורע פזיזות יקצור חרטה. לכן צריך להזהר לא להיות פזיז.

התורה צוותה להיות זריז, לעשות הכל במהירות ולא להשתהות, מפני שאם אדם מתעכב ואומר, עוד מעט אעשה, עוד מעט, יש עוד זמן, זה לא טוב, כי "הרבה קטגורין יעמדו מכאן ועד גיחון", כך לשון רבותינו במדרש (בראשית רבה עו, ב). כשדוד המלך נודע לו שאדוניה בנו רוצה לקחת את המלוכה משלמה, מיד כששמע את הדבר קרא לאנשים הנאמנים אליו, נתן הנביא, בניהו, ועוד כמסופר בספר מלכים א' (רפ"א), ואמר להם קחו את בני שלמה, והרכיבו אותו על הפרידה שלי, והגם שבדרך כלל אסור להשתמש בפרדה של המלך לפי שאין משתמשים בכלי מלך, עתה הרכיבו אותו על הפרידה לאות ולמופת כי הוא ימלוך אחרי, ומהר קחו אותו אל הגיחון, המעין שליד ירושלים, ותמשחו אותו שם למלוכה. שואל המדרש מאי כולי האי, על מה המהירות הזו, שדוד המלך מזהיר אותם שהכל ייעשה במהירות. ומשיב המדרש "כי הרבה קטגורין יעמדו מכאן ועד גיחון", הרבה מקטרגים. אמנם

נכון שמעין גיחון קרוב לירושלים, אך מי יודע אלו עיכובים יכולים פתאום להיות. וכמו שלימדנו הרמח"ל ז"ל במסילת ישרים (פרק ז').

וזה מוסר השכל לקיום המצוות, שצריך לעשות הכל בזריזות, ולא יאמר יש עוד זמן, יש מגין יותר מאוחר וכיוצא באלו. הרבה מקטרגים מכאן ועד גיחון, ואלו דברים בדוקים אשר אדם רואה אותם לעין יום יום. ולכן כשהחלטה מתבררת שצריך לעשות אותה, צריך להזדרז בעשייתה. ולכן גם היא עשתה כן במהירות "ותמהר ותרד כדה על ידה ותשקהו".

מידת החסד היתה טבועה ברבקה

ולכאורה זהו דבר זר. מגיע אדם לא מוכר ומבקש לשתות מים. וכי מה אתה רוצה ממנה, הנה המעין לפניך, תשאב לך ותשתה משם. אך לא, כיון שביקש ממנה, לא עיכבה בדבר. "ותכל להשקותו ותאמר גם לגמליך אשאב עד אם כלו לשתות", רבקה אומרת לו מבלי שנתבקשה בדבר הזה, אשאב מן המעין ואשקה גם את הגמלים שלך עד שישבעו בשתייה. ותמהר ותער כדה אל השקת שוב פעם 'ותמהר', הכל עשתה בזריזות ובמהירות ותרץ עוד אל הבאר לשאוב ותשאב לכל גמליו. 'ותרץ אל הבאר' פעם נוספת שכתוב כאן שהיא רצה, את הכל עושה במהירות ללא שהיות.

והאיש משתאה לה מחריש לדעת ההצליח ה' דרכו אם לא. 'משתאה לה מחריש לדעת', מפרש התרגום, 'מסתכל שתיק למידע'. עומד ומחכה לראות אותה משקה את הגמלים.

והנה יש כמה שיטות בחז"ל בת כמה היתה רבקה. והשיטה הכי מאחרת בגילה שהיתה בת ארבע עשרה, כמו שהביאו תוספות במסכת יבמות (דף סא:). נתאר לעצמנו נערה בת ארבע עשרה שצריכה להשקות עשרה גמלים, והרי כל גמל לבדו מעין שלם הוא שותה.. ולא גמל אחד השקתה אלא עשרה. ובמה היא מחוייבת? היא מקבלת שכר עבור זה? לא מחוייבת. ואף על פי כן עושה. ומה הוא עושה? עוזר לה לפחות? - עומד ומסתכל ולא עושה כלום. ולכאורה מה זה? היא צריכה לעמול קשה לבדה בת ארבע עשרה, ואתה עומד ומסתכל יחד עם כל האנשים שלך ולא עושים דבר? וכי זה נרות חנוכה שאין לך רשות אלא לראותן בלבד? - תעזור משה! אבל לא. הוא עומד ומחריש, מחכה לראות, והיא מצידה דבוקה בעשיית החסד.

ויהי כאשר כלו הגמלים לשתות והרי אי אפשר לדעת כמה זמן זה לקח, אמנם היא רצה ושאבה בחפזן להשקות את הגמלים, אבל היו אלו עשרה גמלים.. זה לא דבר של מה בכך. וכל הטרחה המרובה הזו עשתה בשביל האדם הזר הזה, היא הלא אינה מכירה אותו ואולי הוא בכלל שודד דרכים.. ויותר מזה, הוא גם כלל לא ביקש ממנה בדבר הזה, אלא

ביקש רק על עצמו שתשקה אותו, והיא מעצמה מיהרה להשקות גם את גמליו, וכל זה מרוב טוב לבה ואהבת החסד הטבועה בה. אדם רגיל היה רותח מזעם, מה אתה עומד מסתכל עלי? קום תעזור משהו! אני לא מודר הנאה ממך! אבל אצל מי שמידת החסד טבועה ומושרשת אצלו, הכל נראה אחרת.

ויקח האיש נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיה עשרה זהב משקלם. ויאמר בת מי את הגידי נא לי היש בית אביך מקום לנו ללון, היות ואני רואה שאת כל כך טובת לב, אולי איפוא אוכל לבוא ולהתארח בביתכם. והיא משיבה ותאמר אליו גם תבן גם מספוא רב עמנו גם מקום ללון. וכאן ראה אליעזר והוברר לו מעל לכל ספק כי רבקה עמדה היטב היטב בבחינה. היא לא רגזה ולא כעסה, לא קצפה ולא אמרה לו אני לא מחוייבת בכלל בדבר, הנה הבאר לפניך ואתה ואנשיך יכולים לשתות ממנה ומה אתה מבקש מילדה קטנה שכמוני, אלא עשתה את הכל באהבה וחיבה ובריצה ומהירות. ובזה נבחרה להכנס לביתו של אברהם אבינו ולהיות כלתו, כי גם אברהם היתה מידת החסד טבועה בו ומושרשת בנפשו, וזו היתה מדתו תמיד, כמו שנאמר 'חסד לאברהם'.

חסד לאברהם

כמו שראינו אצל אברהם בפרשה הקודמת, כיצד לעת זקנתו בגיל תשעים ותשע, בהיותו חולה ביום שלישי למילתו, והוציא הקב"ה חמה מנרתיקה, שהיתה השמש מלהטת כגיהנם, שהרי הקב"ה הוציא אז חמה מנרתיקה (רש"י בראשית שם), וזה הגהינם, כמו שהגמרא אומרת (עבודה זרה ג:) "אין גיהנם לעתיד לבוא אלא הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתיקה רשעים נידונים בה", והמשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל אמר שלכן הקב"ה שלח דוקא מלאכים ולא בני אדם, ולכאורה יקשה למה לא ישלח שלושה אנשים ממש, אך הסביר המשגיח כי מחמת החום הגדול שהיה, לא היתה יכולת ביד בני אדם ללכת בחוץ, לא היו מסוגלים, ולכן הוצרך הקב"ה לשלוח דווקא מלאכים ממש.

ומכל מקום כשאברהם עומד ורואה, ולא את מלך המשיח.. אלא את אותם שלשה ישמעאלים, שלשה ערביים המשתחווים לאבק שעל רגליהם, מיד רץ לקראתם ודם הברית מנטף אז כדרשתם (תנחומא פרשת וירא ס"ד), ומשתחוה אליהם, ומבקש מהם אנא תעשו עמדי חסד ותבואו להתארח בביתי. לא למענכם אלא למעני, בשבילי. ואברהם עוזב באותה עת את הקב"ה שהגיע לבקרו, ומי יודע איזה שעשוע רוחני ואיזו הנאה היתה לנשמה באותה שעה שהקב"ה נגלה אליו, ועם כל זה הוא אומר לה' יתברך המתן לי שאני צריך לטפל באלו. ונכנס במהירות לאהל של שרה אמנו, 'מהרי שלש סאים קמח סולת', מהרי! תכני במהירות אוכל לאורחים שלנו. ומי הם האורחים? שלש ישמעאלים.. שלש סאים קמח

סולת, זה כמות גדולה מאוד. מאפיה שלימה... לא הסתפק בשתי ככרות של לחם ברמן.. 'לושי ועשי עוגות', שרה אמנו גם היתה כבר זקנה, וכי לא מצא אברהם מישוהו אחר לבקש ממנו שיכין עוגות? לא. 'לושי', דוקא שרה. ולעשות זאת במהירות. חסד לא נותנים למישוהו אחר לעשות.

ואחר כך כתוב 'ואל הבקר רץ אברהם', ואמרו רבותינו (פרקי דרבי אליעזר פל"ו), הוא רץ והוא רץ. בן הבקר הזה גם כן רץ וברח מאברהם, והיה צריך לרוץ אחריו. ולכאורה מה יש? אתה רואה שהוא רץ, תעזוב אותו, בשביל מה לך לטרוח כל כך, תביא להם כמה עופות, זה גם כן כשר וגם כן טעים... אך לא, אברהם אבינו רץ עד למערת המכפלה כמו שאמרו שם רבותינו, ביום שלישי למילתו, בהיותו זקן וחולה והדם מטפטף, והשמש מלחמת, והוא רץ ורץ בשביל להאכיל אותם.

ושחט להם שלושה פרים. ואמרו רבותינו (בבא מציעא פ"ו א') ששחט שלשה כדי שיהיה לכל אחד לשון בחרדל. ואם היה שוחט רק עגל אחד, בן בקר אחד, והיה מביא לכל אחד רגל של עגל, לא היה טוב? רגל של עגל, אדם היה צריך לאכול אותו חודש עם מעדר כדי לגמור אותו... לא! הוא שוחט שלשה פרים בשביל הלשונות בחרדל. ולמי? - לשלושה ישמעאלים. אם היה דופק אצלנו איזה ישמעאלי בדלת, היינו פותחים ואומרים לו אין אף אחד בבית, תלך.. מי רוצה להכניס ישמעאלי בבית? אבל אברהם אבינו דואג להם, 'חסד לאברהם'. ובסוף הוא עוד עומד ומשרת אותם. וכי אין לו משרתים? והרי הקב"ה עוד מחכה לך, תחזור אליו. אבל לא, 'והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו' עומד שם כדי לשמש ולשרת אותם, אם צריכים מזל, מלח או פלפל. וזה בקצרה, אך מי שיראה שם ויתבונן יראה כמה פרטים ופרטי פרטים יש בפרשה ההיא בהנהגת החסד של אברהם אבינו.

ולכן דוקא בזה בודק אליעזר את רבקה, כי צריך שתהיה התאמה בדבר הזה לביתו של אברהם אבינו, במידת החסד ובאהבת החסד. וכיון שראה אליעזר כיצד רבקה משקה את כל עשרת הגמלים אפילו בלא בקשה בכלל ובלא רמז מצידו, ועושה הכל המהירות ובזריזות בדיוק כמו שגם אברהם עושה הכל במהירות ובריצה, או אז ידע שהקרה ה' את דרכו והצליח בעדו. וכיון שאדם רואה שה' הצליח את דרכו ומילא את בקשתו, אזי צריך להודות על זה, כמו שעשה אליעזר ויקד האיש וישתחו לה'. רביעי ויאמר ברוך ה' אלהי אדני אברהם אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם אדני אנכי בדרך נחני ה' בית אחי.

זה הלקח והמוסר שאנחנו צריכים להפיק אחר ההתבוננות מהפרשיות הללו. צריכים לראות איך היה נראה ביתו של אברהם אבינו במידת החסד, ולומר 'מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי' (תנא דבי אליהו פכ"ה), להשתדל בדבר הזה, להגיע לידי 'אהבת חסד'.

עשיית חסד היא דבר קל

ולעשות חסד זה דבר קל. רק צריכים בשביל זה דעת ורצון. ראשית צריך התבוננות. להתבונן ולראות את חשיבות החסד, ואת רב טובו. ולאחר מכן צריך לרצות את זה, ולחפש ולחבל תחבולות היאך לעשות חסד, וכשאדם מתחנך בדבר הזה ומתרגל בעשיית חסד ובאהבת חסד, בקלי קלות ימצא איך להיות גומל חסדים עם החיים ועם המתים.

סיפרו על הסבא מקלם, שפעם אחת הלך עם אחד מחביריו, רבי אליעזר שולביץ שהיה מגדולי הרבנים, ועברו בדרך הליכתם ליד איזו חווה. בעלת החווה היתה אישה כפרית יהודיה, וכיון שראתה שני רבנים אשר חזותם מעידה עליהם שהם רבנים חשובים, יצאה אליהם והזמינה אותם שיכנסו לביתה לסעוד את לבם. בתחילה הם סירבו אבל כיון שהפצירה בהם מאד מאד עד שראו שבאמת כוונתה לשם שמים כי מכבדת היא את התורה ולומדיה, נכנסו אצלה. הציעו לה תשלום עבור הארוחה, אבל היא לא הסכימה ואמרה, חס ושלוש, עד שבאה לידי מצוה גדולה זו של הכנסת אורחים לא אקח מכם פרוטה אחת.

ישבו לאכול, והיא עמדה והאכילה אותם מכל טוב ממש. תוך כדי הסעודה, הסבא מקלם החל מדבר עמה. שאל אותה על הלול שלה, כמה אווזים יש בו ואחר כך שואל על העגלים מה שלומם, והיא מתחילה לספר בהרחבה כדרך הכפריות על כל העגלים שיש לה וכל מה שיש לה בחווה, על התרנגולים ועל הגדיים חד גדיא חד גדיא.. היא מספרת והרב שואל וחוקר ודורש.

והרב השני שישב שם, אינו מבין מה יש לפטפט אתה כל כך, לא חבל על הזמן? - כיון שגמר לאכול חזר לתלמודו. אבל הסבא מקלם ממשיך ומדבר אתה על דא ועל הא, וגם לקחה אותו לראות בעיניו את הלול, שהרי אינה דומה ראייה לשמיעה... הנה פה העגל החדש שעכשיו נולד שסיפרתי לך עליו מקודם, ועוד ועוד. לאחר זמן מה, כשגמרה להראות לו את כל עסקי החווה, בירכו והלכו, ונפרדו ממנה כשהיא שמחה וטובת לב.

אחר כך בדרך, אמר הסבא מקלם לחבירו, דע לך, אתה נכשלת בלאו דלא תגזול. אמר לו איך אתה מדבר? אני גזלן? וכי מה גזלתי? אמר לו הסבא מקלם, אתה באת לביתה של הכפריה הזו, וישבת ואכלת, ולא שילמת דבר עבור האכילה. אמר לו 'מה פירוש לא שילמתי? הרי הצעתי לה מההתחלה שאשולם לה, והיא לא רצתה!' אמר לה הסבא מקלם, ועם כל זה, יכלת לגמול עמה חסד, שהוא יהיה במקום התשלום. אני ישבתי עמה ודברתי ופטפטתי אתה על האווזים ועל התרנגולות בכל מכל כל, ואתה לא יכול לשער את גודל הנחת שעשיתי לה. שיבחת את מה שיש לה, אמרתי לה שהתרנגול שלה הוא חד בדרא ממש... והיית צריך לראות איזה נחת היה לה, שרב אמר כך על התרנגולים שלה. ואילו אתה מה עשית? ישבת ואכלת, והיית צריך לדעת כיצד לשלם.. בחסד. (תנועת המוסר ח"ב דף מ"ח, המאורות הגדולים דף פ"ג).

וזה באמת קורה הרבה, שמזמינים אדם לסעודה והוא יושב ואוכל, ואחרי זה אומר 'תודה רבה, היה טעים מאוד ונבוא אצלך עוד פעם'... זו הכרת טובה? תגמול חסד במה שאתה יכול לגמול. במילה טובה ובחיוך על השפתים. בקלי קלות אפשר לגמול חסד. וזה דבר שהפרשיות שלנו מלמדות אותנו, כיצד עלינו להתבונן ולרכוש בנפשנו את אהבת החסד.

חסד עם המתים

וצריך לדעת, חסד זה לא רק עם החיים, אלא גם עם המתים. היה גאון בדורו, רבי חיים סופר זצ"ל, אחד מגדולי התלמידים של רבינו הגדול החתם סופר זצ"ל. בדורו התחילה הפרצה של ההשכלה, והוא היה קנאי ומסר נפש לכבוד הבורא יתברך. עמד ולחם ללא חת ולא ויתר על קוצו של יו"ד בשמירת היהדות באותם קהילות שהיה רב בהם.

ובהקדמת חיבורו הגדול על המשניות קול סופר כותב רבי חיים, שכך היה מנהגו בכל יום בבוקר. שבזמן שהיה קם באשמורת, היה לומד פרק משניות בעומק העיון לעילוי

ד. מספרים שעבר פעם ברחובה של עיר ביום שבת קדש וראה איזה עורך דין, מעשן סיגריה בשבת בפרהסיא, קבל עם ועדה. והיה בדבר הזה פרצה גדולה, שיהודי כך הולך ומחלל את השבת.

כיון שראה כן רבי חיים, דמו רתח בקרבו, איך זה שייעשה חילול ה' שכזה במקומנו. עמד וסטר לו על לחיו שתי סטירות הגונות. אחת, אחת ואחת.

לעורך דין חרה מאוד שכך זלזלו בכבודו, והלך ותבע את רבי חיים סופר למשפט. בבית המשפט שאל השופט את רבי חיים, אדוני הרב, האם נכון הדבר שאתה הכית את העורך דין הלזה ברחובה של עיר? אמר לו, הן, הכיתי אותו. שאל אותו השופט ולמה היכית אותו, וכי נאה לך להכות סתם כך אדם ברחוב?! אמר רבי חיים, זה לא היה סתם, הוא פגע באבא שלי.

שאל השופט את העורך דין אתה פגעת באבא שלו? השפלת אותו? פגעת בכבודו? אמר העורך דין מה פתאום, אני אפילו לא מכיר את אבא שלו. אינני יודע כלל מי הוא.

אמר לו רבי חיים זו היא הפגיעה עצמה. איך אתה לא מכיר את אבא שלי? את אבא שלך? זו היא הפגיעה! יש לנו אב גדול בשמים, בזכותו אתה חי בכל רגע ורגע, הוא נותן לך נשימה ואתה הולך בשבת קדש ומחלל את כבודו בפרהסיא? על זה גופא היכיתי אותך, שלא הכרת את אבא שלי, ואת אבא שלך!

באותו הרגע עצמו שהוא מחיה אותך, ובידים הללו שהוא מעמיד לך אתה הולך ומעשן ומחלל את כבודו ואת רצונו? "סובל עלבון מה שלא יכילהו הרעיון" כמו שכותב רבי משה קורדובירו בספרו תומר דבורה (פ"א). ה' מחיה את האדם בכל רגע, מחיה את האיברים שלו, והוא הולך באותם רגעים עצמם ועובר על רצונו של ה' יתברך.

נשמות כל מתי ישראל. יש הרבה כאלו שלומדים משניות לעילוי נשמות האב או האם. אבל הוא היה לומד פרק משניות לעילוי נשמות מתי ישראל, מכל הדורות כולם. וגם היה אומר קדיש דרבנן ("על ישראל") לעילוי נשמותם. וכותב שם, שראה שזכה בדבר הזה, שמכיון שעשה חסד עם הנפטרים, גם הם עזרו לו שזכה לחבר חידושים יקרים ונפלאים אשר לא היה בכוחו לחדש לבדו. הם עמדו בשבילו גם כן וסייעו בעדו.

זה גם כן חסד, לא רק חסד עם החיים. מי שאוהב את החסד, מי ש'בוער לו בדם' החסד, מחפש דרכים לעשות חסד עם כל מי שאפשר, יהיה מי שיהיה, עם החיים או עם המתים. והדרך להגיע לזה, להיות "אוהב חסד", היא ההתבוננות בדברים הללו, ולראות כיצד אבותינו היו דבוקים במידת החסד בכל כחם ובכל נפשם עד קצה האחרון, כמו שראינו.

שכר מצות החסד

ושכר העושה חסד גדול מאד מאד, והוא הוא מה שיעמוד לנו להנצל מחבלו של משיח, כמו שאמר רבי אליעזר. וכתב הפלא יועץ (ערך חסד): 'חסד הוא עמוד העולם עד שנאמר (תהלים פט, א) 'עולם חסד יבנה' שלשה עמודים יש שעליהם העולם עומד, תורה, תפילה וחסד. חסד הוא אחד משלשת העמודים. והוא מהדברים שהאדם אוכל מפירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא'.

והגאון חיד"א ז"ל בספר חומת אנך בראשית (כ"ו אות י') ותהלים (נ"ח פסוק י"ב) מביא מרבינו האר"י ז"ל שדקדק בלשון הברייטא, שאין כתוב 'אלו דברים שאדם אוכל מפירותיהן בעולם הזה', אלא 'מפירותיהן בעולם הזה'. משום שאילו היה כתוב 'אוכל מפירותיהן בעולם הזה' היתה המשמעות שאת כל הפירות אוכל כאן, ונשאר לו לעולם הבא רק את הקרן. אבל אחרי שהתנא דקדק בלשונו ואמר 'אלו דברים שאדם אוכל מפירותיהן', נמצא שגם מהפירות הוא לא אוכל כאן את הכל, אלא רק חלק מהפירות, ואז יישאר לו לעולם העליון גם הקרן וגם עוד חלק מן הפירות. (ועיין כף החיים סימן מ"ח אות א').

ה' יזכנו בדבר הזה, שנוכח להגיע למעלה זו, לא רק של העושים חסד, אלא להיות אוהבים את החסד, כמו שכתוב (מיכה ו, ח) "מה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך.

חידו"ת לפרשת חיי שרה

א. בענין הספר אברהם לשרה

בראשית (כ"ג ב'): "ותמת שרה בקרית ארבע הוא חברון בארץ כנען, ויבא אברהם לספד לשרה ולבכתה".

ובתב רבינו בחיי ז"ל שם: "ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה, אם היתה הכוונה שבא ממקום אחר, היה מפרש הכתוב ואומר ויבוא ממקום פלוני, אבל פירושו שנתעורר בהספדה של שרה, כי כל המתעורר באיזו מלאכה שתהיה יקראנו הכתוב בא אליה, וזה לשון חז"ל במשנה במסכת תמיד (פ"ד מ"ג) בענין הפשט וניתוח של עולה, בא לדופן השמאלית, בא לו לגרה, בא לו לעוקץ, אני לא באתי לידי מידה זו, ומה שיחזק לך כי הזכיר לשון ביאה בלמ"ד, כי לא אמר ויבוא אברהם ויספוד את שרה".

סנהדרין (מ"ו ב'): "איבעיא להו הספידא יקרא דחיי הוי, או יקרא דשכבי הוי, למאי נפקא מינה, דאמר לא תספדוה לההוא גברא, אי נמי לאפוקי מיורשין. תא שמע ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה, אי אמרת משום יקרא דחיי הוא, משום יקרא דאברהם משהו לה לשרה. שרה גופה ניחא לה כי היכי דמייקר בה אברהם".

ופירש רש"י ז"ל: "אי נמי לאפוקי מיורשין, על כרחן שכר הספדנין, אי יקרא דשכבי כי אמר לא תספדוהו צייתנין ליה, ואי לא אמר, ואמרי יורשין לא ניחא לן כפינן להו, ואי יקרא דחיי הוא לדידיה לא צייתנין, ליורשין צייתנין: משהו לה לשרה, עד שבא אברהם מבית עקידת יצחק, מדמכתיב ויבא אברהם, מכלל דההיא שעתא לא הוה התם". ועיין מהרש"א ז"ל מה שכתב בביאור דברי רש"י ז"ל.

ופשט לשון התלמוד מורה דביאור "ויבוא אברהם", שאכן בא ממקום אחר, ולא היה שם באותה שעה, וכך מצאתי במדרש בראשית רבה (פנ"ח ס"ה): "ויבא אברהם לספוד לשרה מהיכן בא, רבי לוי אמר מקבורתו של תרח לשרה בא. אמר לו רבי יוסי, והלא קבורתו של תרח קדמה לקבורתו של שרה שתי שנים, אלא מהיכן בא מהר המוריה, ומתה שרה מאותו צער, לפיכך נסמכה עקידה לזיהוי חיי שרה", וזה לא כדברי רבינו בחיי ז"ל לכאורה ועיין. [ולא הבנתי מה עלה בדעת רבי לוי שאברהם בא מקבורת תרח, והרי טענת רבי יוסי מן הפסוקים שזה קדם בשתי שנים כנ"ל, היא טענה נצחת ומוכרחת, עיין במפרשים שם, ואם כן מאי סלקא דעתיה דרבי לוי אטו יעלה על הדעת דמקראות מפורשים לא ראה ח"ו, הס מלהזכיר, וכמה דיות נשתפכו לדברות רביתינו בעלי התוספות בבא בתרא ק"ג רע"א ד"ה תרוויהו) כנודע ועיין בכל המובא בס"ד בחיבורי ברית יעקב סימן לז הערה א' עש"ב, וצ"ב].

ונתעוררתי להבין מדוע רק גבי שרה אמנו מצינו הספד, שאברהם ספד לה, ולא מצינו כן גבי שאר אמהות שספדו להם, שהרי רבקה נפטרה בחיי יצחק כמפורש בדברי רז"ל

הביאם רש"י ז"ל בראשית (ל"ה ח'), וכן רחל ולאה נפטרו בחיי יעקב כמפורש בספר בראשית (מ"ט ל"א), ולא נזכר בתורה שהספידו להן, והיא שאלה שיש להתבונן בה.

ומריש אמינא לומר בדרך אפשר אם יוכשר, שהנה מבואר במדרש בראשית רבה (פמ"ה ס"ה) שמחיי שרה אמנו נתקצרו שלושים ושמונה שנה ע"ש, [ויש גורסים ארבעים ושמונה שנה עיין במפרשים שם], ואם כן שרה לא השלימה שנותיה, ואנן קיימא לן דכל שלא השלים שנותיו יש לו לחזור בגלגול, כדכתב בספר פנים יפות בראשית (פרשת ויגש מ"ו ל'), ועיין בזה בספר זכר דוד (מאמר ג' דף ת"ש), ומזה חשש אברהם אבינו ע"ה, ולכן הספיד לשרה, כי כל שנספד כהלכה אינו חוזר בגלגול כמו שהביא הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו ספר נפש חיים (מערכת ה' אות כ"ד) ודוק.

אבל חושבני שעדיין יש לעיין בה, חדא דאם כן מדוע לא ספד יעקב לרחל שנפטרה בת שלושים ושש, ודוחק לחלק שאצל שרה שהיתה צריכה לחיות יותר ונגרעו שנותיה, לכך היה צריך אברהם אבינו ע"ה לסופדה, מה שאין כן אצל רחל שיש לומר שמעת היותה נגזר עליה לחיות שלושים ושש שנה בלבד, ולא נגרעו שנות חייה כלל, ולכן לא הוצרכו להספידה.

ז"א, שגם רחל משמע שמתה שלא בעונתה, שהרי רחל מתה בחטא נדרו של יעקב שלא קיים, כאומרם במדרש ויקרא רבה (פל"ז ס"א) ועיין במפרשים שם, ועיין במדרש בראשית רבה (פ"ע ס"ג) יעקב נדר והפסיד ע"ש, וכן מתה רחל בסיבת קללת יעקב עיין במדרש בראשית רבה (פ"ע ס"ט, ופצ"ג ס"ו) ע"ש, וכתב רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל בראשית (מ"ז כ"ח): "יעקב אבינו ע"ה חי ל"ג שנים פחות מיצחק אביו, משום דכתיב קללת חנם לא תבא, על שקלל רחל ואמר עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה, חסרו לו משנותיו מנין יחיה, שהוא ל"ג עכ"ל, הרי שגם רחל אמנו ע"ה לא השלימה שנות חייה, ואם כן גם אותה היו צריכים להספיד.

ותו מה נאמר לפי דברי המדרש בראשית רבה (פנ"ח ס"א) שמתבאר ששרה השלימה שנותיה וכדכתב בפירוש עץ יוסף עיין שם. (וצ"ע).

ועוד הרי כתוב בספר הליקוטים (קהלת פרק ד' דע"א ע"ד): "דור הולך ודור בא, הדור הראשון שהולך הוא שחוזר ובא ומתגלגל כדי שיתוקן, וזהו דווקא לאנשים, אבל לנשים והארץ לעולם עומדת, כי האשה או היא צדקת ויורשת גן עדן, או רשעה ויורשת גיהנם או לאבדון", ומשמע שנשים אינן חוזרות בגלגול, ואם רק מהטעם הנ"ל, לא היה אברהם צריך לספוד לשרה, ועיין.

ודע דבענין זה אם נשים חוזרות בגלגול - בהגהות שעל ספר הליקוטים שם (אות ד') הביא משאר מקומות בדברי רבינו האר"י ז"ל דמתבאר דנשים חוזרות בגלגול, ואסיק בצ"ע ע"ש.

ובספר הזהר הקדוש ח"ב (פרשת יתרו דק"ו ע"ב) אמרו: "ותרוויהו אתיין בגלגולא", ומבואר דנשים חוזרות בגלגול, וכבר הרגיש בזה הגאון מג"רבה, רבי משה הכהן ז"ל, בן מהרש"ך ז"ל בספרו פני משה (שם ד"ל סע"א) וכתב: "מכאן קשה למה שכתב בספר הגלגולים דאין אשה מתגלגלת" עכ"ל, ועיין בזה בספר זכר דוד (מאמר ג' דף תש"א ואילך), ובהגהות בני אהרן שעל שער הגלגולים (הקדמה ח' וט'), והארכתי במקומו בס"ד.

ואחר שנים מצאתי לגאון משאלוניקי רבי אברהם הכהן ז"ל בספר טהרת המים חלק שיורי טהרה (מערכת ג' אות ט"ז) שכה כתב: "הא דאמרו שאין אשה באה בגלגול זהו בגלגול ממש מצד עצמה, אבל מתגלגלת לבוא לעולם הזה כדי לסייע את בעלה, כן כתב בספר יוסף אברהם (פרשת תצוה ד"ע ע"ב) משם המפרשים.

וספר יוסף אברהם לא ראיתי מימי לדעת מי הם המפרשים שכתבו כן, ועל מה אדני הקדמה זו הטבעו, ולכאורה בחילוק זה שהביא יש להעלות וליישב כל השמועות ודוק היטב, ועיין.

ובכתב בשיורי טהרה שם: "וכתב הרב יוסף אברהם (פרשת בשלח דף ל"ד) משם רבינו האר"י ז"ל דהגם שאין אשה באה בגלגול מכל מקום תיענש בשאר עונשים" עכ"ל.

עוד דע כי ראיתי לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו זכירה לחיים ח"ב (דט"ו ע"ג) שכתב מי שנפטר אחרי גיל ששים אינו חוזר בגלגול ע"ש, והקדמה זו מופלאה בעיני, ועיין בשער הגלגולים, ועיין לעיל בפתיחה לחיבורי שנות חיים (סימן ו' אות י"ג) ודוק היטב.

ובכתב בספר פנים יפות על התורה (פרשת חיי שרה): "אמר דוד המלך ע"ה ממתים ידך ה' ממתים מחלד חלקם בחיים. יש לפרש מה שאמר ממתים מחלד חלקם בחיים, **שבעבור זה שזכו להשלים שנותיהן יש להם חלק לעולם הבא, כמו שמצינו להיפך שאדם נענש בעבור שגרם שלא להשלים שנותיו**" ע"ש. [ומה שכתב שאדם נענש על שגרם שלא להשלים שנותיו, עיין יומא (כ"א א') וברש"י, ונדה (י"ז א') וברש"י, ורש"י ויקרא (כ' ט'), ורש"י יהושע (ב' י"ט) עש"ה, ובספר גליוני הש"ס ברכות (מ' א') עש"ב].

ומצאתי במדרש הגדול בראשית (מ"ד י"ב, דף תשמ"ו): "אמר רבי יוסי יהא חלקי עם המת ולא נספד ולא נקבר, לנקות אותו מעונו" ע"ש. והדברים עמומים וצ"ב, ובס"ד ביארתי והארתי הדברים היטב בחיבורי שובי השולמית ח"ט (סימן ג' אות ג') עיין שם וצרף לכאן.

ובעין זה מצינו בסנהדרין (מ"ו א') הנ"ל אחר דאיבעיא להו אם הספידא יקרא דחיי או יקרא דשכבי מסיק התלמוד שם (מ"ז א'): "תא שמע רבי נתן אומר סימן יפה למת שנפרעין ממנו לאחר מיתה, מת שלא נספד ולא נקבר או שחיה גוררתו, או שהיו גשמים מזלפין על מטתו, זהו סימן יפה למת, שמע מינה יקרא דשכבי הוא שמע מינה", ופירש רש"י ז"ל: "סימן יפה למת, כשנפרעין ממנו בעולם הזה לאחר מיתה, דיש לו כפרה בכך: שמע מינה יקרא דשכבי הוא, דאי לאו יקרא דשכבי אמאי מיכפר בביוניה". ודוק.

ובספר צרור המור דברים (כ"א ג') כתב: "אפילו ההספד שעושים למתים, וכן מה שאומרים עליהם צידוק הדין, מועיל להם ומעלה המת מגיהנם ע"ש, ובספר מעיל צדקה (סימן אלף שע"ג דף תפ"ח ע"ב) כתב: "על ידי דברי תורה שאומרים על הנפטר נותנין לו כח להעלות ניצוצי הקדושה שבתוך הקלי", והוסיף שביום הגשמים מתעלים ניצוצי הקדושה שבתוך הקלי" ע"ש, ועיין לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספר נפש חיים (מערכת ה' אות כ"ד וכ"ה), ובספרו נפש כל חי (מערכת ה' אות יו"ד) עש"ב.

שבת (ק"ה ב'): אמר רב חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל המתעצל בהספדו של חכם אינו מאריך ימים, מידה כנגד מידה, ופירש רש"י ז"ל: "מידה כנגד מידה, הוא לא נתאבל על שנתקצרו ימי החכם, אף לחייו לא יחשו מן השמים".

ובתב בספר פנים יפות (פרשת ויגש עה"פ ויאמר ישראל אל יוסף): "ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם, לפי שאמר כי ארד אל בני אבל שאולה, לפי שהיה חושב **שמחמת צער לא ישרים שנותיו וימות שלא בזמנו**, אבל כיון שראה שעוד חי, אזי הוא מובטח שימות בזמנו, ורש"י פירש לפי מדרשו לא אמות אלא פעם אחת ע"ש, ויש לפרש גם כן על דרך זה משום **דכל מי שאינו משלים שנותיו צריך להתגלגל ולמות פעם שניה**, ובזה יש לפרש מה שאמר איוב ערום יצאתי מבטן אמי וערום אשוב שמה, שחשב שמחמת צערו לא ישרים שנותיו, ויצטרך לבוא בגלגול ולהוליד עוד הפעם" עכת"ד וע"ש.

ומתבאר בדברות קודשו ז"ל שכל שאינו משלים שנותיו חוזר בגלגול, ובזה מה ימתקו דברי חז"ל דלעיל שאמרו שכל שאינו מספיד חכם כראוי לו אינו מאריך ימים, ולהפך להיפך, דמידה כנגד מידה לא בטלה, עיין שבת (ק"ה סע"ב), שהרי כבר נודע שמי שלא נספד כראוי לו חוזר בגלגול, וכאשר הביא משם רבנן ז"ל הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו נפש חיים (מערכת ה' אות כ"ד), ומינה שאם נספד כראוי לו אינו חוזר בגלגול, ולפי זה מי שמספיד לחכם כראוי לו, שבזה גורם לו שלא יחזור בגלגול כנ"ל, אם כן בדין הוא שיטול שכרו אורך ימים ושנות חיים ושלא יתקצרו ימיו, כדי שגם הוא לא יחזור בגלגול, והיינו ממש מידה כנגד מידה, ודוק היטב.

ודע כי המלאך הדובר במרן הבית יוסף ז"ל כה השמיעו מן השמים וכה לימדנו בספר מגיד מישרים (פרשת שמות דמ"ז ע"א): "וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא ובני ישראל פרו ורבו וישרצו, הכא רמיז רזא דאולפיתך דצדיקים מולידים במיתתם יותר מבחייהם, דכד מסתלק צדיק מן עלמא, כמה נפשין דאזלין ערטלאין בעלמא ולית להו נייחא, אזלין לגביה, וכד מספדין עליה ואמרין דברי תורה עליה, נפשיה מתעטפת בהנהו מלין, ועל ידי כך היא סלקא בדרגין עילאין, והנך נפשן אוף הכי מתעטפי בהנך מלין קדישין, ועל ידי כך מתגזר עלייהו דיתגלגלו, וכל חדא וחדא גזרי עלה בההוא שעתא בהי דוכתא יתגלגלו ומתקנין להו דוכתא דיהון תמן, בין כך ובין כך נמצאו צדיקים מולידים במיתתם יותר מבחייהם, והיינו רזא דהורדת דמעוה על אדם כשר רמז להאי שפעא דנחית מלעילא להנהו נפשן, והיינו דלא פרו בני ישראל עד דמית יוסף ואחיו ועל ידי מיתתהון נחתו כל הנך נפשן ואיתגלגלו בישראל".

ובם"ד מצאתי ששורש הדברים שגילה לו המלאך למרן ז"ל נמצא בספר מגיד מישרים (ס"פ כי תצא דקל"ז ע"א): "וכי היכי דכד אתי צדיקא להאי עלמא מייתי עמיה כמה נשמתין דאתיין לאלוואה יתיה וליקרא ליה וזכא בהו לאתבני בגופי, הכי כד מסתלק [הצדיק] מעלמא וספדין ליה, אתו הנך נשמתין דלא זכו למיעל לגינתא ומתחברי בהדיה בההוא הספידא ובההוא זכו זכאן לאתבנא בהאי עלמא בגופי, דאיהו מסתלק לעילא ואינון נחתין לאתבנא בגופי, והיינו רזא דהספדא ובכיא על צדיקא, דבהנהו פתיחו דמתפתחין מבויעין לאושדא דמעין מתפתחין מבויעין עילאין לנחתא הנהו נשמתין דקאמרן וכו', ומשום הכי קרינן ביום הכפורים מיתת בני אהרן, וכיון דקרינן מיתת בני אהרן ומצטערינן עלייהו, הוי כאילו מיתו בההוא יומא וספדו

עליהו, ועל ידי כן מתווספי כמה אלפין ורבוון נפשין למיחת בההוא שתא, והיינו רזא דצדיקים מולידין במיתתהון יותר מבחיייהון" וכו'. ודוק היטב.

ועבשיו יצא לאור הקובץ התורני היקר "אוצרות הסופר" (גליין י"ד דף קכ"ב) והובאו שם דברי רבינו הגדול החתם סופר זצ"ל שבספר דרשותיו ח"ג (דקכ"ב ע"ב ד"ה אמנם) כתב משם ספר מגיד מישרים שעל ידי שהאדם מצטער בוכה ומוריד דמעות על מיתת הצדיקים זוכה להוליד בנים צדיקים, ומוליד בנים צדיקים כמו אלו הצדיקים שמתו" עכ"ל, ובענייני שני דברים אלו לא מצאתי בספר מגיד מישרים הנ"ל וצ"ב.

והנה כלפי שאמרו בשבת (ק"ה ב'): "מפני מה מתים בניו ובנותיו של אדם כשהן קטנים שלא ככה והתאבל על אדם כשר, שכל הבוכה על אדם כשר מוחלין לו על כל עונותיו", ומידה טובה גדולה ממדת פורענות ואם אכן הצטער ובכה על פטירת הכשרים והצדיקים יזכה לבנים שיחיו ושיהיו צדיקים ודוק.

ובספר הזהר הקדוש ח"ג (דנ"ז ע"ב): "כל מאן דמצטער על יסוריהון דצדיקייא, מעבירין חובייא דלהון מעלמא, ועל דא ביומא דא [יום הכיפורים] קורין אחרי מות שני בני אהרן, דישמעון עמא, ויצטערון על אבודהון דצדיקייא, ויתכפר להון חוביייהו, וכל דמצטער על אבודהון דצדיקייא, או אחית דמעין עליהו, קב"ה מכריז עליה ואומר וסר עונך וחטאתך תכופר, ולא עוד אלא דלא ימותון בנוי ביומוי, ועליה כתיב יראה זרע יאריך ימים" ע"ש.

ומדברי ספר הזהר הקדוש נלמד שלא רק אם מצטער ובוכה על צדיקים שנפטרו בזמנו, אלא גם אם מצטער ובוכה על צדיקים שנפטרו לפני מאות ואלפי שנה, כמו בני אהרן שנפטרו לפני ג' אלפים תי"ח שנה, כן הוא, שיתקיים בו וסר עונך וחטאתך תכופר, ולא ימותון בנוי ביומוי, ודוק היטב.

ג. בענין ואברהם זקן בא בימים

בראשית (כ"ד א'): "ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל".

ובספר הזהר הקדוש שם (דקכ"ט ע"א): "ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל, רבי יהודה פתח אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך, זכאה הוא בר נש דאורחוי אתכשרן קמי קב"ה, ואיהו אתרעי ביה לקרבא ליה לגביה.

תא חזי אברהם אתקריב לגביה, ותיאובתיה דיליה הוה כל יומוי בהאי, ולא אתקריב אברהם ביומא חד או בזמנא חדא, אלא עובדוי קריבו ליה בכל יומוי, מדרגא לדרגא עד דאסתלק בדרגוי כד הוה סיב, ועאל בדרגין עלאין כדקא חזי, דכתיב ואברהם זקן, וכדין בא בימים, באינון יומין עלאין וכו', אברהם לא עאל באינון יומין עלאין עד דהוה סיב כמה דאתמר, וכן דוד דכתיב והמלך דוד זקן בא בימים.

אבל מאריה דתשובה מיד עאל ואתדבק ביה בקב"ה, זכאין אינון מאריהון דתשובה, דהא בשעתא חדא, ביומא חדא, ברגעא חדא, קריבין לגבי קב"ה, מה דלא הוה הכי אפילו לצדיקים גמורים, דאתקריבו גבי קב"ה בכמה שנין עיין שם.

ומתבאר בדברי ספר הזהר דרבי יהודה משה ומקביל את דוד המלך ע"ה אל אברהם אבינו ע"ה, מה אברהם נאמר בו "בא בימים", כך דוד נאמר בו "בא בימים", ומינה מה אברהם אבינו "לא אתקריב ביומא חד או בזמנא חדא, אלא עובדוי קריבו ליה בכל יומוי, מדרגא לדרגא עד דאסתלק בדרגוי כד הוה סיב, ועאל בדרגין עלאין כדקא חזי" הכי נמי דוד, מה שאין כן "בעל תשובה" שהוא "בשעתא חדא, ביומא חדא, ברגעא חדא, קריב לגבי קב"ה", וכו"ל.

ויש לי להבין ומי לנו גדול בבעלי תשובה יותר מדוד המלך ע"ה, והוא הגבר הוקם על שהקים עולה של תשובה והראה תשובה ליחיד כדרשתם במועד קטן (ט"ז ב') ועבודה זרה (ה' א'), ושמעתי מגדול אחד שליט"א שבספרים קראו לדוד "רבן של כל בעלי תשובה". [כך שמעתי ומקור הדברים לא ידעתי, אבל יובן היטב עם הנודע שדוד המלך מבני בניו של יהודה, שהוא שורש בתשובה ולא בוש לומר צדקה ממני, וזה תפקידו של מלך המשיח בן דוד להחזיר בתשובה כל באי עולם, והדברים ארוכים במשנתו של הגאון אדמו"ר רבי צדוק הכהן זצ"ל מלובלין עיין בספרו פרי צדיק (פרשת ויגש מאמר ה'), ועוד שם פרשת החודש (מאמר ג') ועוד שם (פרשת פינחס מאמר ט"ו) ועוד שם ליום הכיפורים (מאמר ב') ועוד הרבה הרבה].

ואם כן מדוע גבי דוד המלך ע"ה יש לומר ד"לא אתקריב ביומא חד או בזמנא חדא, אלא עובדוי קריבו ליה בכל יומוי, מדרגא לדרגא עד דאסתלק בדרגוי כד הוה סיב, ועאל בדרגין עלאין כדקא חזי", והלא היה צריך להיות אצלו הכלל הנוהג גבי בעל תשובה "זכאין אינון מאריהון דתשובה, דהא בשעתא חדא, ביומא חדא, ברגעא חדא, קריבין לגבי קב"ה", דוק ועיין.

ג. בענין וה' ברך את אברהם בכל

בראשית (כ"ד א'): "ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל".

ורבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בביאורו לתורה שם כתב: "וה' ברך את אברהם בכל, בעושר ונכסים וכבוד אורך ימים ובנים, וזאת כל חמדת האדם (אבן עזרא), והזכיר הכתוב זה לאמר כי היה שלם בכל, לא חסר דבר זולתי שיראה בנים לבנו שינחלו מעלתו וכבודו, ולכן התאוו לזה.

ולרבותינו בזה ענין נפלא, אמרו [במסכת בבא בתרא ט"ז ב'] וה' ברך את אברהם בכל, רבי מאיר אומר שלא היתה לו בת, רבי יהודה אומר בת היתה לו, אחרים אומרים בת היתה לו ובכל שמה, דרש רבי מאיר שלא היתה לו בת לאברהם, וזו לו לברכה כי לא היה יכול להשיאה רק לבני כנען הארורים, ואם ישלחנה לארצו גם כן תעבוד שם עבודה זרה כמותם, כי האשה ברשות בעלה, ואברהם לא יחפוץ שיצא זרעו הכשר משרה אשתו חוצה לארץ, ואף כי יעבוד עבודה זרה ורבי יהודה דרש כי בת היתה לו, דאפילו ברתא לא חסריה רחמנא [שם קמ"א], והיא הברכה בכל, כי היה לו כל אשר יחמדו האנשים לא חסר דבר, ובאו אחרים והזכירו שם הבת.

ובאמת שאין הכוונה לאחרים והמחלוקת להם עם רבי יהודה, להודיע אותנו שם הבת הזאת בלבד, וחלילה להם שיוציאו ברכתו של אברהם שהיא גדולה וכללית לענין זה, שיאמר הכתוב כי ברך אתו השם בכת אחת ששמה כך, ועיין שם שהאריך בעזוז תורתו בנסתרות מתורת ה'. [ותלמיד תלמידו רבינו בחיי ז"ל שם כתב: "והענין נסתר והרמב"ן גילהו בפירושו והרחיב בו הביאור יותר מדי" ודוק היטב].

וראיתי בספר כתב סופר בראשית שם: "ועל דרך צחות יש לפרש על פי מה שאמרו שלא היתה לאברהם בת, על דרך שכתב הרמב"ם באגרת לבנו שכתו מלבנת שערותיו בשביל דאגה לשדך אותה לפי כבודו הראוי לו ע"ש. ועיין רמב"ן שאילו היה בת לאברהם היה דואג למי יתנה. והיינו שאמרו ז"ל וה' ברך את אברהם בכל, שלא היה לו בת, דאילו היו לו בת, גם שהיה לו כל טוב - היתה זקנה קופצת עליו והלבינו שערותיו מפני דאגת הבת, וק"ל".

ובענייני יש לי לדעת, חדא היכן אגרת הרמב"ם ז"ל שכתב כן לבנו רבינו אברהם ז"ל "שבתו מלבנת שערותיו בשביל דאגה לשדך אותה". [ומה גם שרבינו אברהם ז"ל בן הרמב"ם נולד כשהרמב"ם היה בן מ"ח שנה, וכשהבת הגיעה לפרק הנישואין נניח שהיתה בת ט"ו שנה [ואולי יותר], אזי הרמב"ם היה בן ששים ושלוש, ובגיל כזה כבר שערות האדם הלבנו מצד עצמם].

ולא מצינו באגרות הרמב"ם ז"ל אלא שמספר על בת הקטנה שהלכה בעולמה, ונחלקו אם הכונה לבתו או לבת אחיו רבי דוד ז"ל, ובכלל נעלם ממני האם יש גילוי שלרבינו הרמב"ם היו בנות וצ"ב.

ד. בענין לא תקח אשה לבני מבנות כנען

בראשית (כ"ד ב'): "ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו, שים נא ידך תחת ירכי, ואשביעך בה' אלהי השמים ואלהי הארץ אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרב, כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק".

וראיתי לדודי זקני ראש הגולה הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל, בספרו בן איש חי על התורה פרשת שופטים (על הפסוק לא תזבח דרכי ע"א): "כל אדם הנושא אשה צריך לבדוק בהשורש שלה, דהיינו אמה ואם אמה, שמא יש בהן דופי של זנות, שאז אפשר שגם האשה הזאת שיצאה מזה השורש תהיה מנאפת, ועיקר הבדיקה היא רק בענין זה שהוא דופי של ערוה ולא בענין אחר, כי דופי זה דוקא הוא אפשר להתפשט בנולדים מהם וכו', ולכן אם זאת האשה השורש שלה יש בו דופי של זנות ומטונף בדבר רע כזה, הרחק ממנה, כי בודאי יתעורר השורש בדופי שלו גם אצל האשה הזאת ותנאף גם היא כאמה".

עייין שם בכל דברות קדשו ז"ל שהאריך בזה שבנולדים יש השפעות מאביו ואמו, ומכל מקום כתב ש"עיקר הבדיקה היא רק בענין זה שהוא דופי של ערוה ולא בענין אחר, כי דופי זה דוקא הוא אפשר להתפשט בנולדים מהם" כנזכר לעיל.

אבל ראיתי בספר כלי יקר על התורה בראשית (כ"ד ג') שכתב: "טבע האבות נמשך גם לבנים, וזה דווקא באותן עבירות הבאים מפאת החומר, כאכילה, זימה, כיליות וקנאה, וכל המידות הרעות הנתלין בחומר, נגעים אלו מתפשטים מהאבות לבנים, ותולדותיהן כיוצא בהם, אבל עבודה זרה דבר התלוי בשכלו של אדם אינו מתפשט מאבות לבנים, כי שלשה שותפין באדם, החומר בא מן אב ואם, לפיכך כל מעשה אבות התלויים בחומר ירשו הבנים, אבל האמונה היא תלויה בשכלו של אדם, והרי הקב"ה הוא הנותן בו נשמה ושכל, למה יתפשט זה מאבות לבנים, על כן היה [אברהם אבינו ע"ה] מרחיק הכנענים שהיו שטופי זמה וכמה מיני עבירות הנתלים בחומר האדם זולת עבודה זרה, ולא הרחיק לבן ובתואל שלא היה בהם כי אם פחיתות עבודה זרה לבד".

וביסוד דברי בעל כלי יקר ז"ל שמידות רעות עוברות בתורשה לבנים - כבר כתב חד מאבירי קמאי הוא הר"ן ז"ל בספר דרשותיו המופלאות (דרוש חמישי דף ##) וזו לשונו: אמר לו אברהם לא תקח אשה מבנות כנען, ישמרהו השי"ת ויהיה עמו, כי הנדבק בטובים גורם שיתקרב בנו לעבודת השי"ת, ומי שאינו עושה כן גורם לזרעו הריחוק ממנו.

ועם היות לבן אבי רחל ולאח עובד עבודה זרה, בחר יצחק להתחתן בו יותר משיתחתן עם בנות כנען, והטעם לכל זה, כי תכונות נפשיות נמשכות ומשתלשלות מאבות לבנים, לפי שהם טבעיות נמשכות אחר המזג לתת הכנה וכו', ולזה מאשר היו בנות כנען מוטבעים בתכונות רעות, היו בוחרים האבות להתרחק מהם, ולהתדבק במי שאינו מוטבע באותן התכונות הרעות גם כי היה עובד עבודה זרה, לפי שאותן התכונות עוברות ונמשכות בזרעם, והם כמו חולי הגוף נקראים בספרי הרפואה חלאים ירושיים.

ולפי שמצוות ועבירות התורה על שני פנים, מהם יעשו רושם בגוף ובנפש יחד, ומהם שלא יעשו רושם רק בנפש לבד. והרושם ההוא שיהיה בנפש לבד, עם היותו מזיק מאד - לא יועבר לבנים, כי אין לנפשות יחס וקורבה כלל. אבל אותן שירשמו וישנו לרע הנפש והגוף, בהכרח יעבור רשומם אל המשתלשל מהם. ואשר ירשמו לרע הנפש והגוף, הם העבירות שיש להם מבוא בתכונות נפשיות, כשנאה וקנאה ואכזריות וכילות ודומיהם, כי אלו יעשו רושם רע בנפש כי הם העברה ותכונה רעה, ומלבד זה יעשו רושם רע בגוף.

ובזה בכל התכונות הנפשיות מי שהוא מורגל אליהם, מטה מזגו וטבעו שיהיה מוכן להם, וברוב יהיה טבע הבנים שוקד על טבע האבות, ולכן רוע תכונות אנשי כנען היה מתחייב שיהא נמשך לבניהם אחריהם.

ועם היות לבן עובד עבודה זרה, לא יתחייב שיהיה טבע צאצאיו נמשך אחריו כלל. כי הדבר היותר ראוי להשמר ממנו, הוא מה שיש לו מבוא בתכונות הנפשיות וכו', והתכונות הלבביות הנקראות הפעולות הנפשיות, שורש העבודות כולן ושורש העבירות כולן, ומפני זה היו האבות מזהירין מהתחתן בבנות כנען, להיות הכנותיהם הלבביות רעות, עוברות לבניהם אחריהם על הצד שאמרנו, כי הן רושמות הנפש והגוף, ומצד הרושם שירשום בגוף ימשך לבניהם אחריהם", עיין שם כל דבריו היקרים.

אמנם טעם הר"ן ז"ל חלוק מטעם הרב כלי יקר ז"ל, דהר"ן ז"ל טעמו שקלקול בדעות אינו עובר בתורשה לבנים, כי קלקול זה הוא בנפש "ואין לנפשות יחס וקורבה כלל" כלשונו, אבל הרב כלי יקר ז"ל כתב הטעם שקלקול במידות עובר בתורשה כיון שהוא בחומר האדם, אביו ואמו, מה שאין כן קלקול בדעות תלוי בנשמה ובשכל, שזה חלק השי"ת שהוא השותף השלישי וכאן אין שייך שיעבור בתולדה לבנים כנ"ל.

על כל פנים רבותינו הן הר"ן ז"ל והן הרב כלי יקר ז"ל סוברים **שכל** קלקולי מידות רעות יכולים לעבור בתורשה מאבות לבנים, ולא רק קלקול ערוה כאשר כתב רבינו הבן איש חי ז"ל וצ"ב.

ומצאתי בספר שם משמאל מאמרי חנוכה (שנת תרע"ו ליל א' דרי"ג ע"ב) שכתב: "והנה אברהם אבינו ע"ה לא רצה ליקח אשה ליצחק מבנות הכנעני ושלח אל משפחתו, אף שהם היו עובדי עבודה זרה ומכשפים וטומאתם בשוליהם, והגיד כ"ק אבי אדמור"ר [בעל אבני נזר] זצלה"ה הטעם כי טבע ההורים בתולדות הוא רק במידות שכלב, ולא בשכל שבמות, ועל כן מאס בבנות כנען שהם בעלי מידות רעות, ושבעה מלכי כנען הם נגד שבע המידות הרעות, אבל בני משפחתו שהיו עובדי עבודה זרה ומכשפים שרעותיהם היו בשכל זה אינו נמשך לתולדות, עכת"ד. והגאון אבני נזר ז"ל זכה לדברי הר"ן והכלי יקר וכנ"ל.

ואכתוב כאן שבעניתי מימי תמהתי ונעלם ממני, וכי בתואל ולבן רק קלקול **בדעות** היה להם, ולא היו מקולקלים **במידות רעות**, והרי בתואל רצה לרצוח את אליעזר על לא עול בכפו, וכדרשתם וכנרמזו בקרא "ויושם", והובא בילקוט שמעוני בראשית (רמז ק"ט), הרי טבע האכזריות, והיה בתואל בועל כל בתולות לפני נישואיהן לבעליהן, כדרשתם ז"ל הובא בילקוט שמעוני שם, הרי ששטוף בתאוות היה ורגיל בזימה.

ותולדותיו כיוצא בו, ואותו הדבר מצינו בבנו לבן, הוא לבן שביקש לעקור את הכל ולרצוח אם על בנים, עם שהם הם בניו וצאצאיו, וכמו שאמר במפורש יש לאל ידי וגו', היש לך אכזריות גדולה מזו, ושטוף בתאות ממון היה כדפירש רש"י ז"ל בראשית (כ"ד כ"ט), ועשק ורימה גם את אנשי מקומו כדרשתם במדרש רבה (פע"ט סי"ט), וכן רימה ואינה את יעקב אבינו מאה פעמים ככתוב במקרא, ואמרו במדרש בראשית רבה (פע"ד ס"ו) שלבן כל דבר יפה ונחמד שהיה רואה היה נוטלו עיין מתנות כהונה שם, ועוד ועוד.

ואם ננקוט "הוא לבן הוא כושן רשעתיים הוא בלעם", כאומרם במסכת סנהדרין (ק"ה ב'), והרי כושן רשעתיים עשה שתי רשעויות, אחת שחילל את השבועה, ואחת ששיעבד את ישראל שמונה שנים כאומרם בירושלמי נזיר (פ"ט ה"א) ע"ש.

ואין צריך לומר כשנאמר שלבן הוא בלעם והוא כבר ידענו שהיה מצויין במידות רעות עד למאוד, והיה לו עין רעה, ורוח גבוהה, ונפש רחבה, כדתנן במסכת אבות (ספ"ה מ"ט), ושטוף בנאיאוף היה שלכך נקרא בעור שבא על בעיר כדרשתם בסנהדרין שם, ועם שנקוט דאין הדברים כפשטן ולבן אינו בלעם, עיין בזה לגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו בן יהודה סנהדרין שם (ק"ה ב' וק"ו ב'), די במה שהבאנו לראות קלקול מידותיו של לבן, ואם כן במה היו עדיפי בתואל ולבן מאנשי כנען אתמהא.

ולפי זה צריך לומר שהטעם שלא היו רוצים אבותינו הקדושים ע"ה לקחת בנות כנען הוא, משום שכנען ארור היה ואין ארור נדבק בברוך, וכדפירש רש"י ז"ל בראשית (כ"ד ט"ל) ועיין בכל המפרשים שם.

* * *

בראשית (כ"ד ח'): "ואם לא תאבה האשה ללכת אחרך, ונקית משבעתי זאת, רק את בני לא תשב שמה".

פירש רש"י ז"ל: "ונקית משבועתי וגו', וקח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא", והם בני כנען היו, ולפי זה תקשי לך לטעם הר"ן ז"ל והרב כלי יקר ז"ל מדוע יקח מהם, והם בני כנען רעים ומושחתים במידות כנ"ל, והיה לו לאברהם לומר שיקח מבנות לוט או ישמעאל כדפירש רש"י שם (פסוק מ"ט) ואפנה על ימין או על שמאל ע"ש.

אבל לא קשיא כי ראיתי לרבינו הרמב"ן ז"ל שם שכה כתב: "ונקית משבועתי זאת, לא הרשה אותו לקחת לו אשה מבנות כנען, אבל שיהיה הוא פטור, וה' הטוב בעיניו יעשה, ורש"י כתב וקח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא, ואם כנענים הם חלילה לו, ובאמת שהם מזרע כנען, שהכתוב אומר לעיל (י"ד י"ג) ממרא האמורי אחי אשכול ואחי ענר, ובבראשית רבה (פנ"ט ס"ח) אמרו אשר לא תקח אשה וגו', הזהירו בבנות כנען ענר אשכול וממרא, כי עליהם אמר "אשר אנכי יושב בקרבך", כי הוא לא היה יושב בכל הכנעני, כי עמים רבים היו, אבל הזהיר על אלה בעלי בריתו, וכל שכן על האחרים. אבל ונקית משבועתי, שיהיה הוא פטור, ואברהם הוא היודע ביצחק הצדיק שישמע לאביו ושיזהר מהם, וילך לו אל ישמעאל או ללוט ויתר העמים" עכ"ל, והר"ן והכלי יקר יפרשו כדברי הרמב"ן וא"ש ודוק.